

تفاوت دیدگاه ملاصدرا و آیت‌الله مصباح یزدی درباره تشکیکی بودن اراده

عضو هیئت علمی مؤسسه امام خمینی(ره) اظهار کرد: ملاصدرا دو دلیل را برای تشکیکی بودن اراده در نظر می‌گیرد.

عضو هیئت علمی مؤسسه امام خمینی(ره) اظهار کرد: ملاصدرا دو دلیل را برای تشکیکی بودن اراده در نظر می‌گیرد. منظورش از معنای تشکیکی این است که یک وجود در بیرون است، اما علامه مصباح می‌گوید وجود‌هایی داریم که وابسته به هم هستند و فقط یکی از آنها مستقل است و آنها فقط در طول، وابسته به هم هستند نه در عرض هم.

احمد سعیدی

به گزارش خبرنگار ایکننا، کرسی ترویجی «بررسی و تحلیل دیدگاه علامه مصباح یزدی(ره) درباره معنای «اراده» و مقایسه آن با دیدگاه صدرالمآلهین» امروز شنبه ۲۵ دی با سخنرانی حجت الاسلام و المسلمین احمد سعیدی، عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، برگزار شد. در ادامه سخنان وی را می‌خوانید:

صدرالمآلهین یک مفهوم تشکیکی برای اراده قائل است و صریحاً می‌گوید که اشکال کار دیگران این است که آنها به تشکیک اعتقادی نداشتند، اما علامه مصباح یزدی می‌گوید که اراده سه مفهوم دارد. البته فقط به چنین نکته‌ای اشاره کرده‌اند و در جاهایی که اختلاف وجود دارد وارد نزاع‌های مفهومی نشده‌اند. علامه درباره آموزش فلسفه می‌گوید که گاه اراده اجزا دارد و گاه ندارد. گاهی به معنای قضیه و گاهی به معنای حکم است. لذا نزاع‌ها را با تعداد معنایایی که به کلمات می‌دهد حل می‌کند. البته در کتاب‌های لغت هم فقط یک معنا برای اراده وجود دارد. علامه مصباح اشاره نمی‌کنند که چه کسی این سه معنا را گفته است، در حالی که باید بیان می‌شد که در چه علمی این سه اصطلاح را به کار می‌برند.

دیدگاه فلاسفه درباره معنا و مفهوم

وی می‌گوید یکی از معنای اراده، عام و خاص است که شامل خدا و ما می‌شود. معنای دوم به حالت خاص تصمیم‌گیری مربوط است. در اینجا فقط با تعریف اول کار داریم. ابتدا باید بررسی کنیم که آیا معنا و مفهوم متفاوت هستند یا خیر؟ برخی از فلاسفه تصریح کرده‌اند که مفهوم و معنا یکی هستند و گفته‌اند اگر یکی نباشند تسلسل ایجاد می‌شود، اما بوعلی بین معنا و مفهوم فرق می‌گذارد، در حالی که ملاصدرا در برخی از موارد به این تفاوت قائل است. استاد مصباح چند تعبیر دارد که می‌توان از آنها استفاده کرد و ایشان مفهوم و معنا را یکی می‌دانند. ملاصدرا غالباً به جای معنا، حقیقت را به کار می‌برد، اما حقیقت نیز چندین اصطلاح دارد و بسیار صریح می‌گوید که من بین مفهوم و حقیقت فرق می‌گذارم، اما علامه مصباح یزدی بین مفهوم و معنا فرق نمی‌گذارد و به لفظ، مفهوم و مصداق و نیز ملاصدرا به لفظ، مفهوم و معنا قائل است که غالباً آن را حقیقت عینی می‌داند. البته می‌گوید که حقیقت، نفس الامر و حقیقت عینی یک کلمه خارجی است.

استاد مصباح یزدی می‌گوید ما می‌توانیم مفاهیم ذهنی متعددی داشته باشیم، اما مصداق یکی باشد. در بحث تشکیک عده‌ای گمان می‌کنند که تشکیک مورد نظر علامه مصباح این است که با یک وجود مواجه هستیم، اما او در نظریه تشکیک به وجودها معتقد است که برخی از آنها به هم وابسته هستند. در این دستگاه اصلاً وحدت در عین کثرت معنا ندارد، چراکه در خارج باید وحدت یا کثرت باشد. علامه مصباح در توضیح معقولات ثانیه برای برخی از معقولات، هیچ مابه‌ازای خارجی در نظر نمی‌گیرند و برای عدد و اضافه که با اعتبارات ذهن کار می‌کنند عنوان اعتباریات را به کار می‌برند، اما برای برخی از معقولات ثانیه فلسفی، همانند کم متصل، نحوه وجود اهمیت دارد. از نظر بنده کم متصل مابه‌ازای غیرمستقل است.

علامه مصباح می‌گوید که از مفهوم واحد، نمی‌توانیم کشف کنیم که خارج، یکی است اما ملاصدرا می‌گوید این موضوع از بدیهیات است. ملاصدرا می‌گوید که اراده از صفات وجود و ماهو وجود است. علامه مصباح این را هم قبول نمی‌کند، چون یکی از مبانی قطعی فلسفی علامه مصباح این است که علم مجرد است و اراده فقط برای موجود باشعور و عالم معنا پیدا می‌کند. مخالفت علامه مصباح با قاعده وضع لفظ برای روح معنا

ملاصدرا دو دلیل را برای تشکیکی بودن و مفهوم و معنا بودن اراده در نظر می‌گیرد. منظورش از معنای تشکیکی این است که یک وجود در بیرون است، اما علامه مصباح می‌گوید وجود‌هایی داریم، اما وابسته به هم هستند و فقط یکی از آنها مستقل است. البته آنها فقط در طول وابسته به هم هستند نه در عرض. همچنین، اگر به شکل وحدت وجودی نگاه کنیم، اراده یکی است و اگر تشکیکی نگاه کنیم، با یک اراده ضعیف و یک اراده قوی مواجه هستیم.

سؤال این است که چرا ملاصدرا می‌گوید اراده یک مفهوم است. وی قاعده وضع لفظ برای روح معنا را بیان می‌کند، اما استاد

مصباح صریحاً با آن مخالف است و می گوید که وضع شدن برای الفاظ برای معنای جسمانی است و سپس سه معنای حسی، اعتباری و حقیقی یا ماورای طبیعی را پیدا کرده اند.

لزوم تحلیل رابطه اراده با علم

حجت الاسلام والمسلمین علیرضا کرمانی، عضو هیئت علمی مؤسسه امام خمینی(ره)، گفت: نباید ابهام را به این نحو مطرح کنیم، چراکه وظیفه ما تحلیل است تا مشخص شود چگونه می توانیم ابهام را حل کنیم. اگر راه حل هایی وجود دارد به این راه حل ها اشاره کنیم. توقع بنده این بود که ایشان بعد از اشاره به معنای اراده، تحلیل رابطه اراده با علم، شوق، میل و ... را بیان کنند. نکته دیگر اینکه ایشان هم در بیانات خود در اینجا و هم در مقاله گفته اند آنچه متکلمان و فیلسوفان درباره اراده گفته اند اصطلاح خاصی نیست، بلکه همان چیزی را که حضوراً یافته اند به تفصیل بیان کرده اند.

در جای دیگری گفته شده که مرحوم مصباح تعاریفی را که از اراده بیان شده است نمی پذیرد و با تعریف تشکیکی صدرایی هم موافق نیست، اما وقتی علامه مصباح سه معنا را برای اراده بیان می کند در همان تعریف اول می گوید که اراده به معنای خواستن و دوست داشتن است و همین معنایی تشکیکی است. پس چطور می توانیم معتقد باشیم که ایشان چنین چیزی را قبول ندارند. شما اشاره کردید که الفاظ برای روح معنا وضع شده اند اما آیا این مبنا در مفهوم شناسی اراده کاربرد دارد؟ به نظر من اصلاً ارتباطی بین این دو بحث نیست. همچنین به تشکیکی بودن صفات وجود به ماهو وجود اشاره کردید و گفتید که علامه مصباح می گوید اراده حق در همه جا وجود دارد و جای تأمل دارد که چگونه از نظر شریعت به این موضوع معتقدند اما از منظر فلسفی آن را قبول ندارند. آیا علامه مصباح بین دین و شهود تنافی قائل بود؟ ایشان به تفاوت تشکیک خاصه صدرایی و علامه مصباح یزدی در بحث وجود اشاره کردند که مشخص است بحث درباره وجود بود، اما این موضوع ارتباط و نسبتی با مفهوم اراده ندارد که موضوع بحث ماست. بنابراین قسمتی از مقاله مرتبط با مباحث است اما برخی از مباحث همانند نقل قول ها با هدف این نشست فاصله دارد.